

СТЕРЕОТИПИ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ. ДИСКРИМІНАЦІЯ

Очікувані результати діяльності учнів:

- *Знання і розуміння:* знає зміст понять: *стереотипи, упередження, дискримінація, конфлікти, толерантність; переговори, медіація, консенсус, компроміс.*
- *Вміння і навички:* визначає причини виникнення стереотипів та їхній вплив на життя в багатоманітному суспільстві; наводить приклади дискримінації та ксенофобії; вміє протистояти проявам расизму; формує звичку проявляти емпатію.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

Повідомлення теми та цілей уроку.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ УЧНІВ

Виступ учнів

1. Виступ учнів, які здійснили дослідження щодо того, яких змін зазнало соціальне становище їхніх батьків, дідусів і бабусь, знайомих і внаслідок яких обставин.
2. Інша група учнів наводить аргументи на користь того чи іншого каналу соціальної мобільності.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Перегляд відеоролика

Перегляд відеоролика «Від стереотипів до дискримінації» (<https://www.youtube.com/watch?v=3n9x1cwqi2w>).

Метод «Шкала думок»

Зі стереотипами ми зустрічаємось щоденно. Якими є ваші уявлення про: відмінницю, вчительку, циганку, бізнесмена, ділову жінку, безхатка?

Робота в групах

- Оберіть 2 стереотипи і запишіть їхні характерні ознаки.

Бесіда

1. Чи в усіх були однакові стереотипи?
2. Якщо так, то чому?
3. Якщо ні, то чому?
4. Чому у вас виникли саме такі стереотипи?
5. Як ви вважаєте, які чинники впливають на формування стереотипів у суспільстві?

Учитель. Сьогодні ми з вами познайомимось з основними складовими «піраміди ненависті» — забобонами і стереотипами, дискримінацією, насильством. Ви зможете навчитися розпізнавати їх у собі та інших, усвідомити їх причини і шкоду, яку вони завдають суспільству і кожному з нас. наявність стереотипів не є провиною людини. Стереотипи є в кожного з нас, і це — природний спосіб пізнання світу.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Формування поняття

Стереотип (гр. *stereos* — «твердий» і *typos* — «відбиток») — це спрощене, схематичне, часто викривлене уявлення про щось або про когось.

Бесіда

1. Чи погоджуєтесь ви з думкою, що в умовах нинішнього швидкого ритму життя стереотипи певною мірою нам допомагають? Вони економлять час, щоб довго не міркувати над тим чи іншим питанням. Відповідь обґрунтуйте.
2. Чи погоджуєтесь ви з думкою про те, що стереотипи — це міфи нашої свідомості, бо, отримуючи їх у спадок від наших

батьків і нашого оточення ще з дитинства, ми віримо в них бездоказово? Чому?

Висновок. Стереотипи — це спрощені, занадто умовні уявлення, штампи, які люди використовують для того, щоб спрощено зрозуміти явища, які потребують для пізнання більш складних, інтелектуальних зусиль.

Гра «Християни — мусульмани»

Групи досліджують стереотипи щодо різних етнічних і релігійних груп, їх зміст, види їх вияву в житті. на робочих аркушах треба записати уявлення про християн та мусульман. Спочатку члени груп самостійно заповнюють робочі аркуші. Потім знову об'єднуються в групу та обговорюють відповіді. Можна працювати з тими національними групами, які є актуальними для вашого регіону, класу, міста і т. ін.

Обговорення

1. Чи складно було заповнювати робочі аркуші?
2. Якщо якимось групам це було легше, а комусь — важче, то чому це сталося?
3. Чи збігаються думки всієї групи?
4. Чи насправді всі мусульмани/українці/євреї такі, як написано в робочих аркушах?
5. Як у вас сформувалася саме така думка?
6. Чи впливають на вашу думку стереотипи?

Робочий аркуш

Християни (або українці)

- Українці люблять...
- Ми всі знаємо, що українські...
- Українців можна відрізнити за...

- Українці завжди надходять...
- Всі інші вважають, що українські...

Мусульмани

- Мусульмани люблять...
- Ми всі знаємо, що мусульмани...
- Мусульман завжди можна відрізнити за...
- Мусульмани завжди надходять...
- Усі інші вважають, що мусульмани...

Євреї

- Євреї люблять...
- Ми всі знаємо, що євреї...
- Євреїв можна відрізнити за...
- Євреї завжди знаходять...
- Усі інші вважають, що євреї...

Формування поняття

Забобон — негативне ставлення до людини чи будь-якої групи людей, про яких ви насправді нічого не знаєте. Це також негативне ставлення на підставі не особистого знайомства з людиною, а думки (стереотипу) з приводу групи, до якої він належить.

Упередження — це негативне ставлення до людини чи будь-якої групи людей, про яких ви насправді нічого не знаєте.

Учитель. Існують різні види забобонів. Вони можуть бути пов'язані зі статтю, віком, національною приналежністю, прихильністю до певної релігії, походженням, рівнем доходу, сексуальною орієнтацією або інвалідністю людини.

Гра «Залізничний експрес»

1. Поміркуйте, з ким із цих людей ви б найменше хотіли опинитися в одному купе поїзда? Визначити три найбільш небажані для себе особи і три найбільш бажані.
2. Об'єднайтеся у групи по три особи. Кожна група — купе. Мета — проранжирувати список з тим, щоб обрати четвертого супутника.
3. Обговоріть різні варіанти вибору.

Орієнтовний список:

- циганка;
- явний гомосексуаліст;
- скінхед;
- молодий чоловік, хворий на СНІД;
- неохайно вдягнена жінка з маленькою дитиною;
- кавказець-мусульманин;
- людина з села з великим мішком;
- африканський студент;
- підліток, схожий на наркомана;
- колишній ув'язнений;
- таджик у національному одязі;
- міліціонер;
- інвалід зі складеною коляскою;
- кришнаїт;
- китаєць, який споживає їжу з дивним запахом;

- людина, що говорить незрозумілою мовою.

Обговорення за методом «Відкритий мікрофон»

1. Чи важко було дійти спільної думки?
2. Чому в різних груп відповіді виявилися різними?
3. Чому відповіді усіх груп іноді збігалися?
4. Чому ви не хотіли їхати з людиною в одному купе?
 - 1) Коли нами керує страх, коли — огида, коли — негативне ставлення загалом?
 - 2) Наскільки вони в кожному разі обґрунтовані?
5. Чи можемо ми щось зробити з нашими почуттями в таких випадках? А чи треба з ними щось робити?
6. Як ми чинимо, коли потрапляємо в одне купе з небажаною людиною? Чи траплялися ситуації, коли ви (або хтось у вашій присутності) поведився ганебно з особами, які їм не подобаються?
7. Чи винні ті, з ким ми не хочемо їхати?
8. Що вони відчують, якщо побачать наше невдоволення?
9. Як найкраще вчинити в такій ситуації?

Формування поняття

Толерантність — це передусім активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини. (Ст. 1 Декларації принципів толерантності, ЮНЕСКО, 16.11.1995 р.).

Учитель. Сучасна культурна людина — це не лише освічена людина. Цього замало. Це людина, що володіє почуттям самоповаги і поваги до оточення. Толерантність вважають ознакою високого духовного та інтелектуального розвитку індивідуума, групи людей, усього суспільства загалом.

Значення слова «толерантність» у різних народів пояснюється по-різному.

- Іспанською це поняття означає здатність визнавати відмінні від власних ідеї або думки.
- Французькою — ставлення, за якого є допустимим те, що інші можуть думати чи діяти інакше, ніж ти сам.
- Англійською — готовність бути терпимим, поблажливим.
- Китайською — дозволяти, сприймати, бути великодушним щодо інших.
- арабською — прощення, поблажливість, м'якість, милосердя, співчуття, терпіння, прихильність до інших.
- Російською — здатність терпіти щось і когось (бути витриманим, витривалим, стійким, вміти миритися з існуванням будь-чого і будь-кого).

Бесіда

1. Яке з визначень вам імпонує найбільше?
2. Чому, на ваш погляд, у різних країнах ці визначення формулюються по-різному?
3. А що ж об'єднує ці визначення?
4. Чим зумовлена актуальність толерантності в наш час?

Завдання

· Закінчити речення «Бути толерантним — це означає...», обравши відповідний варіант:

- 1) бути терпимим до оточення;
- 2) поважати людей, їхні думки, релігію;
- 3) сприймати інших такими, якими вони є;

4) розуміти різноманіття культур нашого світу.

Запитання

1. Чи притаманні вам якості, що характеризують толерантну людину?

2. Чи вважаєте ви себе толерантною особистістю?

Учитель розповідає про ознаки толерантної та інтолерантної особистості, використовуючи таблицю.

Толерантна особистість	Інтолерантна особистість
Повага до думки інших	Нерозуміння
Доброзичливість	Ігнорування
Бажання будь-що робити разом	Егоїзм
Розуміння і сприйняття	Нетерпимість
Чуйність	Висловлювання зневаги
Допитливість	Дратівливість
Поблажливість	Байдужість
Довіра	Цинізм
Гуманізм	Невмотивована агресія

Висновок. Не буває абсолютно толерантних та абсолютно інтолерантних людей. У сучасному світі складно знайти приклади толерантного суспільства. У людства не виробився імунітет проти інтолерантності. Людина робить у житті різні вчинки. Важливо, чи є у нас прагнення до толерантних стосунків, бажання повноцінно реалізувати свої здібності, спираючись на стійкі життєві позиції, цінності та ідеали.

Чому так актуальна толерантність у наш час? Тому що ми часто чуємо такі слова, як «біженець», «жертва насильства», «екстремізм», «конфлікт», «агресія», «тероризм», тому що в підлітковому та молодіжному середовищі спостерігається катастрофічне поширення всіляких форм антигромадської поведінки; тому що зростає кількість антигромадських молодіжних організацій радикального спрямування.

Формування понять

Ксенофобія (від грецьких слів ξένος (ксенос) означає «чужинець», «незнайомець», та φόβος (фобос), що означає «страх») — неоднозначний термін, котрий позначає певний стан людини, що виявляється в нав'язливому страху щодо чужинців чи просто чогось незнайомого або страх перед чужоземцями та ненависть до них.

Учитель. Уперше термін «ксенофобія» трапляється у словнику Вебстера, виданого 1841 р. у США. Такі визначення засвідчують, що головним об'єктом ксенофобії завжди були незнайомці або чужинці (xenos — сторонні, іноземці). Причини тут прості: історично так склалося, що поява чужинців, зазвичай не віщувало нічого доброго. У гіршому випадку вони претендували на поля і пасовища, на майно і дружин. У кращому випадку — втручалися в життя суспільства, запроваджуючи зміни. Отже, чужинці становили реальну загрозу сталому способу життя.

Розрізняють дві основні форми ксенофобії. Перша спрямована на групу всередині суспільства, що вважається чужою і шкідливою для суспільства, наприклад, нові іммігранти, біженці, трудові мігранти, євреї, цигани, гомосексуалісти. Об'єктом другої форми ксенофобії є переважно культурні елементи, що вважаються чужими. Усі культури піддаються чужоземному впливу, але культурна ксенофобія є часто вузькоспрямованою на певні прояви такого впливу (наприклад, поширення нетрадиційної для даної країни релігії).

Расизм у загальному випадку розглядають як форму ксенофобії. Ксенофобія передбачає віру в те, що об'єкт ворожості є чужим.

Расизм — світогляд, а також політичні теорії і практики, що ґрунтуються на расовій дискримінації, на уявленні про поділ людей на біологічно різні групи, тобто на раси на основі особливостей зовнішнього вигляду, як-от: колір шкіри, структура та колір волосся, риси обличчя, будова тіла тощо і різному ставленні до людей та їх спільностей залежно від їх приналежності до цих груп (рас).

Учитель. Згідно з расистськими теоріями, люди різних рас розрізняються за соціально-біологічною поведінкою. Тобто зовнішні ознаки «прив'язують» до важливих психологічних, розумових та фізичних особливостей або роблять антинаукові, безпідставні узагальнення на кшталт: «усі негри ліниві», «усі жиди жадібні» тощо. Ця різниця, як стверджують послідовники расистських теорій, зумовлена механізмами спадковості і не зникає повністю в результаті виховання, соціалізації та інших культурних процесів.

Расова дискримінація означає будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевагу, засновані на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, метою або наслідком яких є знищення або применшення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших галузях суспільного життя.

Завдання

1. Наведіть приклади расизму в історії людства.
2. Як ви вважаєте, чи пов'язані між собою стереотипи та расизм? Обґрунтуйте свою позицію.

Висновок. Причина расизму — не колір шкіри, а людське мислення. Тому і спосіб позбутися расових забобонів, ксенофобії і нетерпимості пов'язаний з необхідністю позбутись насамперед хибних уявлень.

Перегляд відеороліка

Відеоролик «Тендерні стереотипи»
(<https://www.youtube.com/watch?v=dsfDNKVOjM4>)

1. Де ми навчаємося гендерних ролей?
2. Як ми засвоюємо стереотипи?
3. Звідки таку інформацію отримують жінки?

4. Хто ще впливає на наше навчання гендерних ролей?
5. Якими словами чи принизливими прізвиськами називають хлопчиків, якщо вони не відповідають тим стандартам, наведеним у списку?
6. Як називають жінок, які виходять за рамки цих стереотипів?
7. Як ці прізвиська посилюють вплив стереотипів?
8. Як ви вважаєте, що відчуває людина, яка обзиває іншу людину такими словами?

Висновок. Людина — істота соціальна. Протягом усього життя її оточують інші люди. Тому, здійснюючи той чи інший вчинок, ми так чи інакше озираємося на суспільство, сподіваючись на його підтримку й уникаючи осуду з його боку. Тим самим ми визначаємо для себе рамки, обмежуємо себе.

Формування понять

Гендерна роль — набір очікуваних зразків поведінки (норм) для чоловіків і жінок, що впливають з понять, пов'язаних з гендером, а також поведінки у вигляді мовлення, манер і жестів.

Соціальна роль — це набір норм, що визначають, як мають поводитися люди в певній соціальній ситуації.

Евристична бесіда

1. Як ви вважаєте, що таке соціальна роль?
2. Які ролі виконує людина, наприклад: чоловік, жінка, керівник, підлеглий, службовець, робітник, учитель, вихователь, вихованець, учень, учениця, директор, чоловік, дружина, батько, мати, син, дочка, брат, сестра, друг, подруга, бабуся, дідусь, домогосподарка, господар і т. ін.?
3. Кожна людина виконує безліч ролей. Виділіть ролі, виконання яких залежить від статі.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

Учитель. Основна шкода від суспільних стереотипів полягає в тому, що вони зводять штучні кордони мислення людини, і, відповідно, обмежують можливості для її діяльності виключно бажаними для суспільства варіантами. Будь-яке відкриття чи винахід, взагалі будь-яка принципово нова думка — це подолання будь-якого стереотипу; творчість у межах стереотипів неможлива.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати матеріал теми.
2. Написати міні-твір «Суспільство без стереотипів».